

André Staalenhoef | Borren Staalenhoef Architecten BV bna

De aula straalt optimisme uit

De aula op de Noorderbegraafplaats is waarschijnlijk het meest in het oog springende en meest spraakmakende onderdeel van het hele opwaarderingsproject. André Staalenhoef van Borren Staalenhoef Architecten uit Leeuwarden licht toe waarom het is geworden wat het geworden is.

De opdracht

In het najaar van 2006 werd de architect uitgenodigd voor een zogeheten 'besloten prijsvraag'. 'Of we een visie en een plan van eisen wilden ontwikkelen voor de aula Jacob Borren en ik doen opdrachten altijd samen. En als we de kans krijgen, gaan we van tevoren de plaats bekijken en praten we met de mensen die er gebruik van gaan maken. Dus zijn we naar de begraafplaats gegaan, hebben we gekeken, gefotografeerd en met de beheerder gesproken die er op dat moment zat. Eigenlijk ontwerpen we op locatie. De zichtlijn, vanaf het hek, dwars door het gebouw, richting het noorden, viel gelijk op. Die transparante wilden we centraal stellen. Op dat moment hebben we besloten dat we de opdracht graag wilden hebben en dus hebben we een degelijk plan gemaakt met een geavanceerde presentatie.

Meestal verlopen dit soort processen in twee stappen. Je presenteert een visie met wat ideeën, en daarna begin je nog een keer opnieuw, voor het echt. Nu sloten deze twee gelijk aan. Wat we gepresenteerd hebben, is het ook ongeveer geworden.'

Geen schilder meer nodig

Vervolgens ging het heel snel. Staalenhoef graaft in zijn herinnering. De presentatie was rond de kerst van 2006, binnen zes maanden was het hele plan klaar en in de zomer van 2007 is de bouwaanvraag ingediend. In maart 2008 startte de bouw en in september was de opening. Dat is snel. Halverwege, rond de aanbestedingsfase, hebben we nog wel een lastige hik gehad. Over geld. Het project viel duurder uit dan begroot. Al wisten we van

DE FORMELE PROCES STAAT CENTRAAL IN HET ONTWERP

tevoren dat het nieuwbouw werd en geen renovatie. Het is, van beide kanten, altijd lastig om vooral te bepalen wat iets kost en wat daarin wel of niet is meegerekend. Handgrepen, inrichting, steeds stijgende materiaalprijzen, loonkosten, aannemer. Ik ben wel van mening dat het geld

uitenindelijk hartstikke goed besteed is. Het oude gebouw was niet meer op te knappen. De kozijnen waren volledig vernot, je had geen schroefendraaier nodig om er doorheen te pikken. Uitenindelijk hebben we alleen de zijmuren en het dak laten staan en konden we de vloer laten liggen. De rest is nieuw. En het is nu hartstikke duurzaam. Omdat de gevel van glas is, heb je de komende veertig jaar buitenom geen schilder nodig. Hooftuit een paar keer per jaar een glazenwasser. Daarmee bespaar je ook weer.'

De functie

De aula heeft een hele concrete functie. Er worden dieren weggebracht. De architect is daar heel duidelijk in: 'Die formele processe staat centraal in het ontwerp. Daarnaast zijn er functionele aspecten, zoals de kantoorruimte, een professionele keuken en toiletten. En uiteraard heb je rekening te houden met randvoorwaarden zoals exit-bordjes, brandslangen en rolschermendbaarheid. Maar we hebben die centrale route prioriteit gegeven. Die zijdtlijn vanaf de poort was er al gelijk, de rest hebben we er omheen gepuzzeld. We hebben het kantoorje een aparte ingang gegeven. Daar hoeft je als nabestaande niet mee geconfronteerd te worden. Daarnaast hebben we de zaal waar de rouwdiensten en condolancebijeenkomsten worden gehouden naar de noordgevel verplaatst. Dat is de laatste stop. Praktisch voordeel van de noordgevel is dat je nooit tegen de zon in kijkt. Door bankjes te gebruiken in plaats van stoelen, kan je soms meer mensen kwijt. En als er een geringe opkomst is, staan lege stoelen zo vervelend. Bovendien levert het meer interactie tussen mensen op. In de oude situatie zaten mensen letterlijk tegenover elkaar. We hebben ze naast en achter elkaar gezet, richting de overledene, de spreker en de begraafplaats. Je hoeft nu bij ongemakkelijke momenten niet meer naar de 'kouwe kant' van de familie te kijken, maar je kan even naar buiten wegstaren. Zo zijn we met alle onderdelen blijven draaien tot er één richting ontstond: letterlijk en figuurlijk.

We hadden te maken met een aantal beperkingen van het bestaande gebouwje. We konden bijvoorbeeld de plek niet kiezen. Het gebouw staat waar het staat. Maar veel en moeilijke randvoorwaarden maken je creatief. En als je de dingen goed organiseert, kan er altijd meer dan je denkt. De aula staat nu op een podium, centraal op de begraafplaats.'

Het interieur is flexibel en neutraal zodat het door de nabestaanden steeds anders ingevuld of gekleurd kan worden. Het is een blanco, lege huls met faciliteiten. Ook daar heeft Staalenhoof een goed verhaal over. 'Als je afscheid neemt van een dierbare, wil je niet afgeleid worden door een volle pruilenbak, of een lelijk kleedje. Je bent in het moment. Op die manier is het een gebouw geworden met een duidelijke, dienstbare functie die past bij de wensen en eisen van deze tijd. De gemeente kan hiermee haar rol als gastheer van de begraafplaats voorlopig voorbeeldig vervullen.'

Een expressief karakter

Aan een geslaagd ontwerp moet volgens Staalenhoof altijd iets te ontdekken zijn. 'Als de teraafdebestelling is geweest, heb je nog niks van de zijgevel van de aula gezien. Je bent er alleen maar doornheen gegaan. De buitenkant zie je pas als je terugloopt. Of misschien pas de volgende keer als je een graf bezoekt.'

'De kleuren zijn bedoeld als achtergrond voor de grafvelden vol bloemen en droogboeketten. Daarnaast wilden we de begraafplaats een centraal middelpunt geven. Een kern met pit. Als rode peper in een maaltijd. Om dat te bereiken moet je soms wat lief tonen en ik hou ook wel van ideeën die een beetje los staan van de rest van wereld. De kleuren geven identiteit, een expressief karakter zodat de plek niet anoniem blijft. Tegelijkertijd markeren ze een belangrijk moment voor nabestaanden. En ze vertellen je dat je niks te verbergen hoeft te hebben. Je kunt het op allerlei manieren beleven.'

'Er zit een patroon in de glaspanelen. Het is niet volledige willekeur. Het is een soort gedichtje, of een muziekstuk. Je kan er ook saamhorigheid van verschillende gezindten in zien. Misschien moet ik het niet te veel uitleggen. Het is multi-interpretabel en iedereen mag er zelf uithalen wat hij wil. Dan meers met een grins en in onvernast Amsterdam. 'We hebben gewoon een leuk dingetje meer willen zetten.'

De panelen zijn van gewalst glas met ingebakken kleur. Een materiaal waar Staalenhoof vaker voor kiest wegens de unieke werking ervan met licht. 'Als je van dichtbij kijkt, zijn het een soort ijsbloemen. Het is heel diffuus, verbokkeid. Er is geen directe spiegeling en daardoor werken licht en schaduw altijd anders. De aula heeft 's avonds een

NOORDGEVEL

WESTGEVEL

ZUIDGEVEL

OOSTGEVEL

andere steer dan 's ochtends en kleurt samen met de rest van de begraafplaats, mee met de seizoenen. Zo blijft er wat te ontdekken voor mensen die regelmatig terugkomen.'

Tijdsbeeld en techniek

De oude aula was uit 1964 en sober. Naar binnen gekeerd en meer een dienstgebouw dan een aula. 'Het had ook een kleeftok kunnen zijn van de naastgelegen voetbalclub. Misschien paste het wel voor die tijd, maar de tijden zijn sindsdien wel veranderd. Begraafplaatsen zijn kleurrijker geworden, mensen hebben meer uiteenlopende wensen en de dood komt steeds meer uit de taboesfeer. Daarnaast is de techniek sinds die tijd met stappen vooruit

gegaan. Nieuwe bewerkingen maken het bijvoorbeeld mogelijk om glas te verfijnen en een rij gekleurde glaspanelen van vijfendertig centimeter breed als gevel te gebruiken. Die twee ontwikkelingen hebben veertig jaar geduurd maar worden nu in één keer zichtbaar in deze vernieuwde aula. Het is een beetje als die kikker. Als je een kikker in een pan koud water op het vuur zet, warmt hij langzaam op en sterft hij als het water kookt. Ook je een kikker in een pan kokend water, dan schikt hij, springt hij eruit en overleeft. Voor sommigen is het misschien even schrikken, maar dit is een begraafplaats voor overlevens. Voor hen wilden we optimisme uitstralen. Deze plek is niet alleen maar een eindpunt.' ■

Alle bouwkundige details op een rij:

